

nomische redenen en om haar positie binnen het Europa van na het congres van Wenen veilig te stellen. Het zelfbeeld dat Nederland nastreeft, is dat van een assertieve mogendheid in Oost-Azië, een zeemacht in de Middellandse zee en schepper van Suriname. Maar dit beeld wordt bij herhaling verstoord door Engelse zegslieden, die hun gebrek aan respect voor het Nederlandse expansionisme niet verhullen. De auteur heeft dankbaar gebruik kunnen maken van John Crawfurds *History of the Indian Archipelago*. Hierin kleineert deze voormalige adjudant van Thomas Stamford Raffles het koloniale project in de Indonesische archipel als van een beschamende bekrompenheid en Nederlands unieke positie in Japan als toonbeeld van ergerlijke kruiperigheid. Ook wat betreft de slavernij konden de Engelsen neerkijken op Nederland. Deze thema's keren terug op het persoonlijke niveau. Het consulsechtpaar Van Breugel voelde zich in Tripoli zelden op zijn gemak. Bij ieder incident zochten zij samen met hun collegadiplomaten hun toevlucht in het landhuis van de Engelse consul Warrington. Gaspar, de broer van de consul, behartigde in Suriname zakelijke belangen van de familieplantage, maar kon zich niet onttrekken aan de door de Engelsen gedicteerde abolitionistische tijdgeest. Hij beslechtte zijn innerlijke tweestrijd door te ijveren voor christelijk onderwijs aan slaven. Via Blomhoff leren we over de vervelende en vaak vernederende rituelen, waaraan hij werd onderworpen door zijn Japanse gastheren.

Aan het slot van het boek gaan de verhalen over de persoonlijke bagage van de vier hoofdpersonen op in een geschiedenis van de collectievorming van het Museum voor volkenkunde in Leiden en het Koninklijk kabinet van zeldzaamheden. Die collecties krijgen een functie om de voortreffelijkheid van de eigen beschaving te onderbouwen. Dat neemt niet weg, dat de verwetenschappelijking van het beeld van de niet-westerse wereld in Nederland laat en aarzelend op gang is gekomen. De auteur verklaart dit uit het feit dat de Nederlandse expansie zich, in tegenstelling tot de Engelse, nooit heeft laten leiden door wetenschappelijke uitgangspunten. De auteur wijdt de Nederlandse incrementele koloniale politiek aan een minderwaardigheidscomplex. De cultuuroverdracht overzee beperkte zich nagenoeg tot bijbelvertalingen. Kennelijk vond Nederland van zichzelf dat het niet meer te bieden had. Maar dan blijft de vraag of dit minderwaardigheidscomplex inherent is aan de Nederlandse cultuur of gevolg van het verlies aan internationale status. Na lezing van het boek kies ik voor het laatste. Nederland legde als tweederangs mogendheid onvoldoende gewicht in de internationale schaal om koloniale referentiekaders als 'mission civilisatrice' of 'white man's burden' te hanteren.

Ulbe Bosma

Th. van Leeuwen, e. a., *Pracht en praal op Prinsjesdag* (Zaltbommel: Europese bibliotheek, 1998, 160 blz., f75,-, ISBN 90 288 1116 8).

In opdracht van het Legermuseum te Delft heeft de fotograaf Casper van Bruggen in de afgelopen jaren fotoreportages gemaakt op Prinsjesdag. Met veel oog voor detail heeft hij allerlei aspecten vastgelegd. Niet alleen de koets, de stoet en de paarden, maar ook details van de uniformen zijn nauwkeurig gefotografeerd. Het Legermuseum ziet het onder andere als haar taak om militaire activiteiten en ceremonieel optreden actief vast te leggen. De collectie foto's is als uitgangspunt gebruikt bij het schrijven van het boek *Pracht en praal op Prinsjesdag*.

In het boek wordt in een negental hoofdstukken ingegaan op de achtergrond en oorsprong van de ceremonies rond Prinsjesdag. Elementen uit het stadhouderslijk hof uit de tijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden zijn vermengd met symbolen van het koningschap zoals dat sinds 1815 in ons land wordt uitgeoefend. Oorspronkelijk duidde de naam Prinsjesdag

op de verjaardag van stadhouder Willem V. Na de Franse tijd ging de naam over op de jaarlijkse opening van de Staten-Generaal. Inmiddels is Prinsjesdag niet langer de opening van de Staten-Generaal, maar een gemeenschappelijke vergadering van de Eerste en Tweede Kamer waarbij de koningin een uiteenzetting van het door de regering te voeren beleid geeft. Overigens is Prinsjesdag pas sinds het einde van de negentiende eeuw op de derde dinsdag van september.

In het eerste hoofdstuk wordt een historisch overzicht gegeven van het ontstaan van en de gebruiken rond Prinsjesdag. Hierna volgt een hoofdstuk over de koninklijke stoet, waarvan de samenstelling in de afgelopen decennia veranderd is; een hoofdstuk over de artillerie, een hoofdstuk over de verschillende militaire fanfares en kapellen en een hoofdstuk over het bereiden gedeelte van de stoet en het militaire ceremonieel. Bij elk van deze onderdelen benadrukken de auteurs dat het ceremonieel geen statisch geheel is, maar historisch gegroeid. In de loop van de geschiedenis hebben de achtereenvolgende staatshoofden er hun stempel op gedrukt.

De laatste twee hoofdstukken hebben een wat ander karakter dan de eerdere, maar zijn daarom niet minder aardig. In hoofdstuk acht ('Achter de schermen') wordt ingegaan op de generale repetitie voor Prinsjesdag, het schoonmaken en autovrij maken van de straten en andere meer praktische achtergrondinformatie. Tot slot wordt in het laatste hoofdstuk ingegaan op de troonrede. De ceremonie staat immers in het teken van de parlementaire traditie. Alhoewel de schrijvers het niet binnen het thema van het boek vinden passen om uitgebreid op de inhoud van de troonrede in te gaan, wordt wel uitleg gegeven over het befaamde koffertje.

Het boek is vooral een prachtig platenboek voorzien van een heldere en duidelijke uitleg. Het bevat een schat aan informatie en de verzameling 'vreemde' woorden die (vaak in verband met uniformen) in het boek zijn opgenomen, maakt het werk op zich al de moeite waard. Aigrette, baadje, plastron, talpa, kolbak en sjabrak zijn enkele voorbeelden. De auteurs zijn goed geslaagd in het vastleggen van tradities en ceremonieel op Prinsjesdag. Maar er is meer dan dat. Het boek kan bijvoorbeeld een aardige ondersteuning zijn voor docenten op middelbare scholen, die met hun leerlingen de troonrede en de bijbehorende stoet op de televisie bekijken. Met behulp van dit boek kan een aantal van de gestelde vragen zeker worden beantwoord. De literatuurlijst, het overzicht van de bronnen en het personen-, zaken- en plaatsnamenregister zullen dit vergemakkelijken. Niet onvermeld mag blijven dat het boek ook een index heeft op erin behandelde Prinsjesdagjaren. In dit kader is het jammer dat in hoofdstuk negen niet uitgebreider op de inhoudelijke kant van de troonrede, de miljoenennota en de rijksbegroting wordt ingegaan. Maar zoals gezegd, de schrijvers vinden dat hiervoor binnen het bestek van dit werk geen plaats is.

B. C. Meijerman

J. P. de Valk, *Roomser dan de Paus? Studies over de betrekkingen tussen de Heilige Stoel en het Nederlands katholicisme, 1815-1940. Een wetenschappelijke proeve op het gebied van de letteren* (Dissertatie Nijmegen 1998, KDC bronnen en studies XXXVI; Nijmegen: Valkhof pers, 1998, 409 blz., f59,50, ISBN 90 5625 041 8).

Hans de Valk werkt al meer dan twintig jaar aan het ontsluiten en publiceren van historische bronnen, meer bepaald van deze met betrekking tot de Nederlandse nieuwe geschiedenis, bewaard in het Vaticaanse archief¹. De door de jaren heen opgebouwde eruditie, aldus de auteur, leidt niet zelden tot 'een verlamd bewustzijn van de ingewikkeldheid van het verleden, dat zich niet laat dwingen in hypothesen of modellen' (9). Het werk waarop De Valk onlangs